

Структура захворюваності людей похилого віку у демографічному контексті

Анна Гакман

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, Україна

Наукова стаття присвячена вивченню захворюваності осіб похилого віку крізь призму демографічного стану населення України протягом 2010–2019 років.

Мета: дослідження динаміки постаріння населення України та визначення захворюваності людей похилого віку.

Матеріал і методи: аналіз науково-методичної, нормативно-правової літератури, дослідження даних Держаної статистики України, вкопіювання із медичних карток. Під час дослідження було опрацьовано 487 медичних картки осіб похилого віку.

Результати: за даними Державної служби статистики України з 2010 по 2019 рр. було визначено частку осіб старше працездатного віку, що становить 1/6 частину населення і має деяку тенденцію до зростання. У структурі захворюваності осіб похилого віку найчастіше зустрічалися захворювання хвороби системи кровообігу, хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини та хвороби нервової системи.

Висновки: в Україні, як і у більшості країн світу, спостерігається старіння нації. У зв'язку із погіршенням здоров'я населення України, про що свідчать результати скринінгових досліджень, науковці звертають увагу на проблему залучення до рухової активності.

Ключові слова: похилий вік; здоров'я; захворюваність; рухова активність.

Вступ

Дані літературних джерел свідчать, що в даний час відбувається збільшення населення похилого віку як в світі, так і в Україні [1; 2; 6; 10 та ін.]. А. В. Кабачкова з співавт. (2015) вказують, що за станом на 2013 рік майже кожен п'ятий житель України, що становить 8,4 млн осіб., знаходився у віці старше працездатного [4]. У Білоруської республіці спостерігається аналогічна тенденція. Так, Т. В. Матвейчик зі співавт. (2016), аналізуючи смертність населення у період 1970–2013 рр. встановили, що за досліджуваний період часу питома частина населення старше 70 років збільшилася в чоловіків з 3,5% до 6,6%, у жінок – з 5,4% до 13,8% [5].

Однак, незалежно від демографічної ситуації, особи похилого віку залишаються найбільш незахищеними в соціальному плані. Постає гостро питання вкрай низького рівня життя даної групи населення, тому виникає необхідність створення умов для соціалізації людини пенсійного віку, активізації життя в старості з метою підвищення її якості. Варто зауважити, що вітчизняні науковці вказують, що похилий вік може стати періодом не тільки збереження соціальних ролей, але і освоєння нових [3; 9; 12].

Старіння населення стає державною проблемою практично у всіх країнах, у зв'язку з чим суспільство зацікавлене у подовженні періоду активності в похилому віці, знаходити шляхи вирішення їх проблем, прийнятних і сучасних методик немедикаментозної корекції наростаючих змін у стані їх здоров'я [7; 13].

Для збереження здоров'я та фізичної працездатності осіб похилого віку та підвищення якості їх життя велике значення має рухова активність. Підвищення рухової активності сприяє збереженню і зміцненню здоров'я, підвищенню адаптаційних можливостей їх організму, зниженню частоти загострень хронічних захворювань і поліпшенню психоемоційної сфери людини, при цьому знижується ризик небажаних наслідків, таких як зниження когнітивної дисфункції, погіршення психічного здоров'я, мобільнос-

ті [8].

За свідченням авторів, серед осіб похилого віку мало тих, хто піклується про своє здоров'я правильно [11], що ймовірно пов'язано з низькою мотивацією, низьким соціально-економічним статусом. Зі збільшенням віку відбувається зниження м'язової маси в сукупності зі зниженням активності і працездатності. Після п'ятдесяти років сила знижується на 12–14%, у віці 65–85 років – зменшення силових здібностей відбувається на 3–5% у рік [5]. Саме дані показники і стають підґрунтям великої кількості захворюваності серед досліджуваної вікової категорії.

Мета нашого дослідження полягає у дослідженні динаміки постаріння населення України та визначенні захворюваності людей похилого віку.

Матеріал і методи дослідження

Для забезпечення повноти інформаційного поля дослідження використовували комплекс взаємодоповнюючих методів дослідження: аналіз науково-методичної, нормативно-правової літератури, дослідження даних Держаної статистики України, вкопіювання із медичних карток. Структуру захворюваності визначали МКБ-10 – десятий перегляд Міжнародної статистичної класифікації хвороб і проблем, пов'язаних зі здоров'ям, проведений з 25 вересня по 2 жовтня 1989 року Всесвітньою організацією охорони здоров'я в Женеві. МКБ-10 була схвалена на Сорок третій сесії Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я в травні 1990 року і з 1994 року почала впроваджуватися в державах – членах ВООЗ. Ці коди розробляються Всесвітньою організацією охорони здоров'я і знаходяться в публічній власності. Під час дослідження було опрацьовано 487 медичних карток осіб похилого віку.

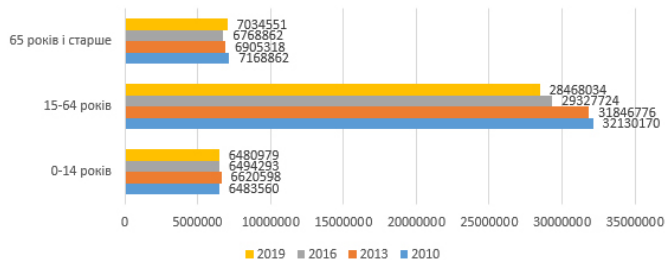
Результати дослідження

Збереження здоров'я кожного індивідуума протягом усього його життя є пріоритетним завданням охорони

здоров'я. Однією з найважливіших складових при цьому повинні бути особистісні мотиваційні установки [3].

Це диктує необхідність проведення профілактичних заходів у донозологічному періоді з метою попередження захворюваності тими патологіями, які у подальшому можуть сприяти інвалідизації і соціально-психологічній дезінтеграції людини похилого віку в суспільстві.

У всьому світі відзначається постаріння населення, яке триває інтенсивними темпами. За даними Державної служби статистики України, з 2010 по 2019 рр. частка осіб старше працездатного віку становить 1/6 частину населення і має деяку тенденцію до зростання (рис. 1).

Рис. 1. Демографічні дані Державної служби статистики України з 2010 по 2019 рр., кількість осіб

Характерною особливістю осіб похилого віку є уповільнені процеси старіння, які виражаються в інволюційних змінах у конкретних органах і системах організму. У цілому знижується активність неспецифічного і напруженість специфічного імунітету, погіршуються адаптаційні можливості організму до зовнішніх чинників, зокрема, до фізичних навантажень, збільшуються періоди впрацювання і відновлення.

Для детального визначення структури захворюваності за класами МКБ-10, нами були вивчені результати комплексних медичних оглядів 487 осіб похилого віку протягом 2016 та 2019 року (табл. 1).

Комплексний медичний огляд був організований у міській поліклініці міста Чернівці. Результати медичного огляду показали, що ведучими були хронічні захворювання і патологічні стани серцево-судинної системи (53,3 та 52,8 на 100 оглянутих) – ІХС: стенокардії в стадії компенсації, гіпертонічна хвороба 1 і 2 стадії у фазі компенсації, хронічні захворювання артерій, артеріол і вен у фазі ремісії. Друге місце за значимістю займали хронічні захворювання кістково-м'язової системи (артрози, артрити) – 55,6 та 45,9 на 100 оглянутих. Третє рангове місце припадало на хвороби нервової системи, які в основному були представлені радикулітами різної локалізації (поперечно-крижовому, шийні) – 17,4 та 16,6 на 100 оглянутих. Середньостатистичне – на одну оглянуту особу похилого віку припадало 1,9 у 2010 році та у 2019 році – 1,3 хронічних захворювань у стадії компенсації або фазі ремісії, або патологічного стану, не порушує функції органів і систем. З 487 осіб похилого віку за даними комплексного профілактичного огляду були практично здоровими 15 та 11 осіб.

У структурі хвороб системи кровообігу превалюють "хвороби, які характеризуються підвищеним кров'яним тиском", у тому числі "гіпертензивна хвороба серця".

У структурі хвороб органів дихання на першому місці в аналізовані періоди виявилися гострі респіраторні інфекції верхніх дихальних шляхів, що пояснюється віковими анатомо-морфологічними змінами в організмі і формуванням фізіологічного старечого імунodefіциту, а також погіршення екологічної ситуації та соціально-економічного положення даної вікової групи. Це підтверджує і триразове збільшення захворюваності на грип за даний період часу.

Серед хвороб кістково-м'язової системи та сполучної тканини найбільш часто реєструємими патологіями були артрити і артрози.

Слід зазначити, що в структурі хвороб сечостатевої системи найвищі темпи приросту мають дисплазія молочної залози і ендометріоз. Таким чином, зростання показників відзначається по захворюваннях, пов'язаних із

Таблиця 1
Структура захворюваності жінок у віці 60–75лет за даними комплексного медичного огляду (2016 та 2019 роки, n=309)

Клас МКБ-10	Хронічні захворювання і патологічні стани	2016 (n=178)		2019 (n=309)	
		Кількість випадків	на 100 осіб	Кількість випадків	на 100 осіб
III	Хвороби крові (у т. ч.: анемії)	8	4,5	13	4,2
IV	Хвороби ендокринної системи (у т. ч.: хвороби щитовидної залози, цукровий діабет, надмірна маса, ожиріння 1 ступеня)	24	13,5	32	10,4
VI	Хвороби нервової системи (у т. ч.: попереково-крижовий радикуліт, шийний радикуліт, люмбаго в стадії ремісії)	31	17,4	45	16,6
VII	Хвороби ока та його придаткового апарату (у т. ч.: міопія, гіперметропія у стані корекції)	22	12,4	31	10,0
VIII	хвороби вуха та соскоподібного відростка (у т. ч.: хронічні середні отити в стадії ремісії, хвороби слухової труби в стадії компенсації)	7	3,9	11	3,6
IX	хвороби системи кровообігу (у т. ч.: ІХС: стабільна стенокардія напруги 1 класу і 2 класу в стадії компенсації, гіпертонічна хвороба 1 стадії і 2 стадії у фазі компенсації, хвороби артерій, артеріол і капілярів у стадії компенсації, хвороби вен, лімфатичних судин і вузлів у стадії компенсації)	102	53,3	163	52,8
X	хвороби органів дихання (у т. ч.: хронічний бронхіт, емфізема в стадії компенсації)	12	6,7	16	5,2
XI	хвороби органів травлення (у т. ч.: хвороби печінки, хвороби жовчного міхура і жовчовивідних шляхів, хвороби підшлункової залози в стадії ремісії)	16	8,9	24	7,8
XII	Хвороби шкіри та підшкірної клітковини	5	2,8	7	2,3
XIII	хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини (у т. ч.: остеохондрози: артропатії (артрози), дорсапатії)	99	55,6	142	45,9
XIV	Хвороби сечостатевої системи (у т. ч.: сечокам'яна хвороба в стадії компенсації)	8	4,5	12	3,9
Всього		334	1,9	396	1,3
Захворювань не виявлено		11	6,2	15	4,9

структурними та гормональними перебудовами.

Висновки / Дискусія

Результати проведеного дослідження дозволили встановити демографічну частку осіб похилого віку у порівнянні з 2010 року по 2019 рік включно. Слід зауважити, що в Україні, як і у більшості країн світу, спостерігається старіння нації. У зв'язку із погіршенням здоров'я населення України, про що свідчать результати скринінгових

досліджень, науковці звертають увагу на проблему залучення до рухової активності. У структурі захворюваності осіб похилого віку найчастіше зустрічалися захворювання системи кровообігу (2016 рік – 53,3%; 2019 рік – 52,8%), хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини (2016 рік – 55,6%; 2019 рік – 45,9%) та хвороби нервової системи (2016 рік – 17,4%; 2019 рік – 16,6%).

Дане дослідження слугуватиме перспективою для наукового обґрунтування, розробки та введення новітніх заходів до рекреаційно-оздоровчої діяльності осіб похилого віку.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє, що немає конфлікту інтересів, який може сприйматись таким, що може завдати шкоди неупередженості статті.
Джерела фінансування. Ця стаття не отримала фінансової підтримки від державної, громадської або комерційної організації.

Список посилань

1. Гакман, А.В. (2018), "Роль рухової активності та процесів старіння для осіб похилого віку", *Young*, № 55 (3.3), С. 34-37.
2. Дудіцька, С.П. (2019), "Вітчизняний та зарубіжний досвід використання засобів оздоровчо-рекреаційної рухової активності у людей похилого віку", *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць.*, Вип. № 3 (111), С. 56-61.
3. Дудіцька, С.П. (2019), "Мотиви й різновиди рекреаційно-оздоровчої діяльності людей похилого віку", *Вісник Прикарпатського Університету імені Василя Стефаника. Фізична Культура*, № 31, С. 45-49.
4. Кабачкова, А.В., Дмитриева, А.М. (2015), "Возможности оздоровительной физической культуры для женщин пожилого возраста (55-68 лет)", *Вестник Томского государственного университета*, № (391), С. 195-201.
5. Матвейчик, Т.В., Антипов, В.В., Антипова С.И. (2016), "Проблемы в состоянии здоровья населения республики беларусь: возрастные аспекты смертности", *Общество с ограниченной ответственностью "Издательство "Научное обозрение"*, № 1(7), С. 107-115.
6. Поліщук, М.Є., Красовський, К.С., Андреева, Т.І. (2013), "Зменшення смертності серед населення України у 2008 – 2012 рр.", *Журн. НАМН України*, Т. 19, № 1, С. 90-94.
7. Прокопенко, Н., Безруков, В. (2008), "Комплексная оценка влияния социальных и экологических факторов на состояние здоровья человека", *Проблемы старения и долголетия*, Т. 17, № 1., С. 66-74.
8. Рынгал, Н.А. (2012), "Осень жизни: Возможности снижения смертности в пожилом возрасте", *Россия: тенденции и перспективы развития. Ежегодн.*, Вып. 7, Ч. 1, С. 672-678.
9. Фойгт, Н.А. (2011), *Державне управління охороною суспільного здоров'я в умовах демографічного старіння в Україні*, Київ.
10. Andrieieva, O. & Hakman, A. (2018), "Health status and morbidity of children 11-14 years of age during school", *Journal of Physical Education and Sport*, Supplement issue 2, pp. 1231-1236.
11. Andrieieva, O., Hakman, A., Kashuba, V., Vasilenko, M., Patsaliuk, K., Koshura, A. & Istyniuk, I. (2019), "Effects of physical activity on aging processes in elderly persons", *Journal of Physical Education and Sport*, Supplement issue 4, pp. 1308-1314.
12. Kozina, Z., Iermakov, S., Bartnk, P., Yermakova, T. & Michal, J. (2018), "Influence of self – regulation psychological and physical means on aged people's functional state", *Journal of Human Sport and Exercise*, No. 13(1), pp. 99-115.
13. Monteiro, A.M., Silva, P., Forte, P. & Carvalho, J. (2018), "The effects of daily physical activity on functional fitness, isokinetic strength and body composition in elderly community-dwelling women", *Journal of Human Sport and Exercise*, doi: <https://doi.org/10.14198/jhse.2019.142.11>.

Стаття надійшла до редакції: 19.09.2019 р.
Опубліковано: 31.10.2019 р.

Аннотация. Анна Гакман. Структура заболеваемости пожилых людей в демографическом контексте. Научная статья посвящена изучению заболеваемости пожилых людей сквозь призму демографического состояния населения Украины в течение 2010–2019 годов. **Цель:** исследование динамики старения населения Украины и определение заболеваемости пожилых людей. **Материал и методы:** анализ научно-методической, нормативно-правовой литературы, исследования данных Государственной статистики Украины, копировка из медицинских карточек. В ходе исследования было обработано 487 медицинских карточек пожилых людей. **Результаты:** по данным Государственной службы статистики Украины было определено, что с 2010 по 2019 гг. доля лиц старше трудоспособного возраста составляет 1/6 часть населения страны и имеет некоторую тенденцию к росту. В структуре заболеваемости пожилых людей чаще всего встречались заболевания системы кровообращения, болезни костно-мышечной системы и соединительной ткани и болезни нервной системы. **Выводы:** в Украине, как и в большинстве стран мира, наблюдается старение нации. В связи с ухудшением здоровья населения Украины, о чем свидетельствуют результаты скрининговых исследований, ученые обращают внимание на проблему привлечения к двигательной активности.

Ключевые слова: преклонный возраст, здоровье, заболеваемость, двигательная активность.

Abstract. Anna Hakman. Structure of the incidence of older people in a demographic context. The scientific article is devoted to the study of the incidence of elderly people through the prism of the demographic status of the population of Ukraine during 2010–2019. **Purpose:** to study the dynamics of aging of the population of Ukraine and determine the incidence of elderly people. **Material & Methods:** analysis of scientific, methodological, regulatory literature, research of data from the State Statistics of Ukraine, copying from medical records. The study processed 487 medical records of the elderly. **Results:** according to the State Statistics Service of Ukraine, it was determined that from 2010 to 2019 the proportion of people over working age is 1/6 of the country's population and has some upward trend. In the structure of the incidence of elderly people, diseases of the circulatory system, diseases of the musculoskeletal system and connective tissue, and diseases of the nervous system were most often encountered. **Conclusions:** in Ukraine, as in most countries of the world, the nation is aging. In connection with the deterioration in the health of the population of Ukraine, as evidenced by the results of screening studies, scientists pay attention to the problem of attracting to motor activity.

Keywords: elderly, health, incidence, physical activity.

References

1. Hakman, A.V. (2018), "The role of motor activity and aging processes for the elderly", *Young*, No. 55 (3.3), pp. 34-37.
2. Duditska, S.P. (2019), "Domestic and foreign experience of using the means of health-recreational motor activity in the elderly", *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 15 : Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport) : zb. nauk. prats.*, No. 3 (111), pp. 56-61.
3. Duditska, S.P. (2019), "Motives and varieties of recreational and health activities of the elderly", *Visnyk Prykarpatskoho Universytetu imeni Vasylia Stefanyka. Fizychna Kultura*, No. 31, pp. 45-49.
4. Kabachkova, A.V. & Dmytryeva, A.M. (2015), "Possibilities of improving physical education for elderly women (55-68 years old)", *Vestnyk Tomskoho hosudarstvennoho unyversyteta*, No. (391), pp. 195-201.
5. Matveichyk, T.V., Antypov, V.V. & Antypova, S.Y. (2016), "Problems in the state of health of the population of the Republic of Belarus: age-related aspects of mortality", *Obshchestvo s ohranychennoi otvetstvennostiu "Yzdatelstvo "Nauchnoe obozrenye"*, No. 1(7), pp. 107-115.
6. Polishchuk, M.Ie., Krasovskiy, K.S. & Andrieieva, T.I. (2013), "Reduction of mortality among the population of Ukraine in 2008 – 2012", *Zhurn. NAMN Ukrainy*, Vol. 19, No. 1, pp. 90-94.
7. Prokopenko, N. & Bezrukov, V. (2008), "Comprehensive assessment of the impact of social and environmental factors on human health", *Problemy starenia y dolholetia*, Vol. 17, No. 1, pp. 66-74.
8. Рынгач, N.A. (2012), "Autumn of Life: Options for Reducing Mortality in the Elderly", *Rossiya: tendentsyy y perspektivy razvytiya. Ezhegodn*, No. 7, Part 1, pp. 672-678.
9. Foiht, N.A. (2011), *Public Administration of Public Health in Demographic Aging in Ukraine*, Kyiv.
10. Andrieieva, O. & Hakman, A. (2018), "Health status and morbidity of children 11-14 years of age during school", *Journal of Physical Education and Sport*, Supplement issue 2, pp. 1231-1236.
11. Andrieieva, O., Hakman, A., Kashuba, V., Vasylenko, M., Patsaliuk, K., Koshura, A. & Istyniuk, I. (2019), "Effects of physical activity on aging processes in elderly persons", *Journal of Physical Education and Sport*, Supplement issue 4, pp. 1308-1314.
12. Kozina, Z., Iermakov, S., Bartnk, P., Yermakova, T. & Michal, J. (2018), "Influence of self – regulation psychological and physical means on aged peopler's functional state", *Journal of Human Sport and Exercise*, No. 13(1), pp. 99-115.
13. Monteiro, A.M., Silva, P., Forte, P. & Carvalho, J. (2018), "The effects of daily physical activity on functional fitness, isokinetic strength and body composition in elderly community-dwelling women", *Journal of Human Sport and Exercise*, doi: <https://doi.org/10.14198/jhse.2019.142.11>.

Received: 19.09.2019.

Published: 31.10.2019.

Відомості про авторів / Information about the Authors

Гакман Анна Вікторівна: кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, доцент кафедри теорії та методики фізичного виховання і спорту; Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича: м. Чернівці, вул. М. Коцюбинського, 2, Україна.

Гакман Анна Вікторівна: кандидат наук по физическому воспитанию и спорту, доцент, доцент кафедры теории и методики физического воспитания и спорта; Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича: г. Черновцы, ул. М. Коцюбинского, 2, Украина.

Anna Hakman: PhD, Associate Professor, Associate Professor, Department of Theory and Methods of Physical Education and Sport, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University: Chernivtsi, Kotsyubynsky Str., 2, Ukraine.

ORCID.ORG/0000-0002-7485-0062

E-mail: an.hakman@chnu.edu.ua